

ПРИКАЗИ

ДР БУРО БАТРИЋЕВИЋ, ДР АНТО
ГВОЗДЕНОВИЋ, ГЕНЕРАЛ У ТРИ ВОЈСКЕ -
ЦРНОГОРЦИ У РУСКО - ЈАПАНСКОМ РАТУ,
Обод - Цетиње, 1994, стр. 359*

Један мој колега, универзитетски професор из Сарајева (Муслиман - и то је важно рећи за ову прилику) рекао ми је прије овога рата да му је најмилије када својим студентима предаје историју Црне Горе. Како ми више волимо да се сами хвалимо, него да нас други хвале, припитао сам га - а зашто? Одговори ми је: нема се ту шта измишљати. А има се доста тога рећи што други немају.

Било је у праву - дјелимично, то сада кажем. Заиста се о историји Црне Горе има шта рећи. Не треба ништа измишљати. Њу треба само откривати. Неки догађаји, историјски процеси, па и значајније личности још увијек су дубоко запретани. Ако је ипак истина о њима сачувана у записима, и они су одавно прекривени дебелим слојем прашине. Наша историја се често чувала у сјећањима, лијепим причама или анегдотама. Временом све то изблједи.

За све ово речено, најбољи је примјер најновија књига др Бура Батрићевића, *Др Анто Гвозденовић, генерал у три војске - Црногорци у руско-јапанском рату*. Такорећи до јуче, до појаве

* Ријеч на промоцији књиге у Цетињу, 6. 06. 1995.

ове књиге, мало се тога знало о троструком генералу и о учешћу Црногораца у Руско-јапанском рату. Данас ево имамо интересантну књигу која доноси пуно занимљивих детаља, од којих сваки може да буде, нова књига - не мање занимљива од ове. Узмимо као примјер сљедећа два јунака - Андрију Бакића, прослављеног генерала руске војске или Александра Лекса Саичића, црногорског Муровцева, односно руског Милоша Обилића. Многи њихови саплеменици и данас причају анегдоте о њиховом успону до див јунака међународног угледа. Тако се долази до мозаика који је потребан и ради њих и ради њихових потомака, ради историје. У ствари, тако се долази до незабо-рава, до оваквих књига.

Има историчара који сматрају да је историја, у ствари, биографија истакнутих историјских личности, како би ми то рекли - великих људи. То правило, кога неки оспоравају, потврђује најновија књига др Ђуро Батрићевића о др Анту Гвозденовићу - познатом војном хирургу, прослављеном генералу руске војске, замјенику начелника санитета не мање славне француске војске, генерал - ађутанту краља Николе, првом и посљедњем црногорском амбасадору у САД, посљедњем предсједнику црногорске Владе у емиграцији, непредвидивом свјетском путнику који је својом животном стазом повезао Цетиње са Москвом, Паризом, Римом и Вашингтоном, полиглотом који је говорио пет свјетских језика, писцем занимљивих путописа и стручних - медицинских и војних текстова.

Као таква личност Анто Гвозденовић се јавља и као свједок многих важних догађаја на размеђу два вијека. Налазио се на одговорним дужностима у црногорској држави у вријеме када је она доживљавала највећу кризу. Прича о њему коју приповиједа др Ђуро Батрићевић, у ствари је дио историје Црне Горе онога времена, али и њеног међународног окужења.

Посебно су занимљива казивања о активностима црногорске Владе у Неију крај Париза и њеним проблемима везаним за процес уједињења југословенских народа и земаља 1918. године. Видљиво је да тај догађај буди интерес великих сила, које вуку чак и одлучујуће потезе - и онда као и сада. У том смислу ова књига представља и дио дипломатске историје једне државе која

нестаје и друге која се тек рађа. Тај дио књиге је заснован на богатој, изворној документацији која има посебну вриједност.

Аутор се упушта и у анализе неких врло сложених питања из времена прије и послје уједињења 1918. године. Закључци до којих је дошао коректно су изведени, премда неки од њих могу да изазову полемике, па и супротстављена мишљења. Поред неспорне занимљивости богате емпирије, књига може да буде и стваралачки провокативна.

Пратећи главног јунака, др Ђуро Батрићевић, на исти, занимљив начин, пише о Црногорско-јапанском рату и личностима - црногорским јунацима који су дали посебан колорит догађајима и процесима. Критеријуми по којима су одабране ове личности морају се поштовати, јер су то људи који су кроз велике битке и мале бојеве - верификовале свој идентитет. Портретишући читаву плејаду ових јунака, аутор нас упознаје и са традицијом народа који су их одњихали. У тој причи има и оног епског које, у свијести народа, прати све догађаје, и све личности. У њој је историја Црне Горе мозаик великих и малих битака, поносних јунака и непоновљивих хероја - због којих смо изазивали љубомору чак и код оданих пријатеља. Историја Црне Горе су, надаље, и мучилишта и затвори, сужњи и гробови, погибије и весеља, као саставни дио славе и опстанка. Историја је и посебан однос према животу и смрти, слободи и ропству. Све је то историја Црне Горе, то је Црна Гора за коју су се увијек и свуда борили - и живи и мртви - преко традиције, легенде и мита.

Нијесам ово случајно истакао. Читајући ову књигу тешко је одвојити историју од мита и легенде. Тако је све то једно другом близу. Уосталом, јединствен је случај у историји ратова, па и у свијету, да је неко постао генерал три војске. Историја Црне Горе то биљежи, а др Ђуро Батрићевић нам то открива. Не би било изненађење ако филмски људи покажу интерес за екранизацију овога времена и ових личности.

Књига *Др Анто Гвозденовић, генерал у три војске* сасвим одговара Ободовој едницији - Црногорско наслеђе. Др Ђуро Батрићевић има дара и искуства да запази детаљ и да открије тему. Књига је заправо саткана од детаља. Зато је и занимљиво

штиво. Она није студија, можда и зато што аутор такву књигу и није желио. Она, заправо, наставља историју и допуњава историјску студију - шармом који никога неће оставити мирним. Романтичарско казивање теме, гдје је тешко одвојити сан и јаву - буди запретана сјећања и оплемењује читаоца. Зато је мало рећи за ову књигу и њног аутора да су отргли од заборава вријеме и његове јунаке, без којих Црна Гора не би била оно што јесте. Он им је широм отворио врата историје. Овјековјечео их је.

”Нити дрво без гране, нити човјек, у ствари књига, без мане”. Да ли да говорим и о тој страни књиге. Наслов књиге само дјелимично наговјештава занимљиву емпирију. У то ће се увјерити свако ко је прочита. Књизи недостаје уводни текст а драгоцјен би био и кратак закључак. Бројни цитати су права драгоцјеност књиге; боље би било да су сви идентификовани - архивски и библиографски.

И, сасвим на крају, књига др Ђуро Батрићевића, *Др Анто Гвозденовић, генерал у три војске*, наћи ће своје мјесто у овом жанру историографске литературе. Имаће и своју читалачку публику. Ради свега реченог топло је препоручујемо читаоцима, баш као што сам је као рецезент препоручио за објављивање.

Казивање о овој књизи почео сам једним утиском мога колеге о историји Црне Горе. Завршићу га импресијом једног другог колеге - академика Милорада Екмечића. Већ поодавно он је рекао, а свака му се обистинила (као на примјер она да је Југославију створила Европа, јер јој је требала и да ће је разорити када јој више не буде по вољи) - да је у Црној Гори најтеже бити историчар (ваљда зато што нам је историја хоби) и да је тешко писати историју Црне Горе. Тај осјећај вјероватно обузима и др Ђуро Батрићевића, па би занимљиво било да нам каже у том смислу колико је академик Милорад Екмечић био у праву, или ће то можда урадити онда када се огласи научна критика о његовој најновијој књизи - *Др Анто Гвозденовић, генерал у три војске*.

Проф. др Зоран Лакић